

12 maj 2017

Utbildningsdepartementet

Yttrande över Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera (SOU 2016:94)

Läraryrket har fått möjlighet att yttra sig till Utbildningsdepartementet angående betänkandet Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera (SOU 2016:94)

Sammanfattning av Läraryrketets synpunkter

Betänkandet innehåller en analys av skolfrånvaro och listar upp de olika aspekter som påverkar frånvaron och sambandet mellan elevers närvaro i skolan och deras möjligheter att utvecklas mot utbildningens mål. Problematisk skolfrånvaro resulterar i en ofullständig grundskoleutbildning, vilket innebär kostnader både för individen och samhället. Läraryrket delar utredningens bedömning att både giltig och ogiltig frånvaro kan vara problematisk och få långtgående konsekvenser.

Utredningen tar upp de olika roller skolan, huvudmannen och hemkommunen har för att främja närvaro, förebygga och åtgärda frånvaro och betonar att det förebyggande arbetet bör prioriteras. Läraryrket instämmer i detta men vill poängtera lärarnas centrala roll i det förebyggande arbetet. De förslag som innebär att lärarna får ytterligare administrativa pålagor måste vägas mot nyttan. Särskilt i ljuset av lärares alltmer hårdnande arbetsbelastning kan utredningens slutsats att nya administrativa system kan införas utan extra finansiering få problematiska konsekvenser.

Varje onödig frånvarodag är ett misslyckande för skolsystemet, vilket drabbar både individer och samhället. Därför är det en central uppgift för skolan att i möjligaste mån förhindra sådan. Det åligger redan lärare att följa upp varje elev, anpassa undervisningen och i förekommande fall sätta in särskilda åtgärder och dokumentera dessa. Det vore olyckligt att bryta ut frånvaroproblematiken från resten av elevens situation, det går ut över helhetsperspektivet. Däremot bör dokumentationen vid elevers byte av skola eller särskilt skolhuvudman stärkas upp, även när det gäller frånvaro.

När det gäller skolans arbete med närvaro bör det utgå från tillit till lärares och skolledningens professionella kompetens. Utredningen lyfter förtjänstfullt fram framgångsrika metoder för att arbeta för minskad frånvaro. Det hade varit bättre om utredningens huvudinriktning varit villkoren för kompetensutveckling på området och ett professionellt arbete mot frånvaro, i stället för kontroll och dokumentation.

Läraryrket delar inte utredningens bedömning om att det behövs nationell statistik över skolfrånvaron. En sådan skulle innebära ökad administration för lärare, annan skolpersonal, huvudmän, och statliga myndigheter men ha en oklar nytta.

12 maj 2017

Utredningen i korthet

Utredningens förslag syftar till att skolorna ska uppmärksamma och agera på elevers frånvaro på ett tidigare stadium än vad som sker i dag och att eleverna ska få den hjälp de behöver för att deras rätt till utbildning ska tillgodoses. Utredningens förslag syftar även till att ge hemkommunen bättre förutsättningar att aktivt agera vid problematisk frånvaro. Ytterst syftar förslagen till att bidra till en bättre skolmiljö med ökad skolnärvaro. Utredningen bedömer att förslagen kan leda till minskad frånvaro och till att ett ökat fokus läggs på frågor som gäller närvaro och förebyggande av frånvaro i skolorna.

Läraryrketets synpunkter**Problematisering av frånvaro**

Utredningen föreslår att rektors, huvudmannens och hemkommunens ansvar för att vidta åtgärder ska tydliggöras i skollagen. Skolan bör, enligt utredningen, uppmärksamma, registrera och analysera både giltig och ogiltig frånvaro vid varje lektion. Utgångspunkten är risken för att frånvaron får en negativ inverkan på elevens utveckling mot utbildningens mål.

Läraryrket vill inte förringa problemen med frånvaro i svensk skola, men kan utifrån de uppgifter som framgår i PISA-undersökningen men i även i det nu aktuella betänkandet konstatera att omfattningen av problemet är begränsat i Sverige, särskilt i jämförelse med andra länder. I betänkandet framgår också att skolor och huvudmän redan jobbar enligt de skarpare förslag som finns i nya skollagen, och att det finns många olika exempel på framgångsrika metoder att sprida. I kombination med att det finns många andra trängande behov i skolan och att lärarnas arbetsbelastning redan är hög så vill Läraryrket förorda viss försiktighet i att ålägga nya uppgifter på lärarna eller på utbildningssystemet generellt.

Läraryrket delar därför inte utredningens bedömning att Skolverket bör få i uppdrag att samla in och redovisa nationell statistik från huvudmän om såväl giltig som ogiltig frånvaro. Som utredningen förtjänstfullt visar så är frånvaro starkt kopplat till olika riskfaktorer, vilket också gör att det sällan är relevant att bryta ut frånvarospekten enskilt. En övergripande nationell och komparativ bild av frånvaron finns redan med i PISA-undersökningen.

Arbetet som skulle krävas av skolor och huvudmän med att samla in och ställa samman närvarostatistik kan användas till angelägnare uppgifter. Läraryrket vill heller inte att Skolverket ska prioritera en satsning på att utveckla definitioner och andra regelverk runt inhämtning av statistik om frånvaro, med tanke på myndighetens många andra viktiga uppdrag.

Utredningen föreslår att rektor ska se till att frånvaro som riskerar att ha negativ inverkan på elevens utveckling mot utbildningens mål snarast anmäls till huvudmannen. Det är viktigt med löpande uppföljning av skolornas arbete och problembild, men att kräva att frånvaro ska anmälas skyndsamt till huvudmannen verkar inte fylla något egentligt syfte utan blir endast en ny administrativ börda. Utredningen föreslår att de åtgärder som vidtas med anledning av frånvaro ska dokumenteras och att rektor ansvarar för att detta genomförs. Läraryrket ställer sig frågande till om detta är ett område som kräver ytterligare reglering om dokumentation och avstyrker därför utredningens förslag.

12 maj 2017

Utbildning för elevskyddsombud

Utredningen föreslår att Skolverket ges i uppdrag att ta fram innehåll i en nationell utbildning för elevskyddsombud och svara för att information om utbildningen sprids till skolhuvudmän och att huvudmännen ska erbjuda elevskyddsombuden den nationellt framtagna utbildningen på sina skolor. Läraryrket tillstyrker förslaget.

Sammanhållna skoldagar

I likhet med vårt tidigare yttrande över gymnasieutredningen tillstyrker Läraryrket förslagen om sammanhållna skoldagar. Elever har idag stora bekymmer med luckor i sina scheman, något som i sin tur försvårar lärarnas arbete genom lägre elevnärvaro exempelvis. Eleverna behöver sammanhållna skoldagar. Man bör dock vara medveten om utmaningen i att skapa sammanhållna skoldagar. Med fler ämnen i gymnasieskolan minskar utrymmet och schemalägningsarbetet försvåras. Läraryrket vill även påpeka att sammanhållna skoldagar i vissa fall riskerar att hamna i konflikt med kvalitet på undervisningen. När det av schemamässiga skäl inte finns legitimerade lärare att tillgå, är en mindre lucka i schemat att föredra framför att man låter anlita en lärare som saknar legitimation.

Elevhälsans viktiga roll

Läraryrket anser att de är bra att de förebyggande och hälsofrämjande åtgärderna lyfts fram. Dock saknas ibland en tydlig inriktning på lärarnas centrala roll. Det förebyggande arbetet måste alltid starta i lärarens roll i klassrummet och därmed blir lärarens villkor och möjlighet till kompetensutveckling de allra viktigaste komponenterna.

Betänkandet tar upp de skilda organisatoriska modellerna, central eller lokal för elevhälsa. Läraryrket anser att båda fyller en funktion. De elevhälsoteam som knyts till den enskilda rektorn kan ibland behöva stöd av ett centralt team som har delvis annat uppdrag och som får mer av ett helhetsperspektiv över kommunen.

Att styra från åtgärdande till förebyggande/hälsofrämjande är ett viktigt uppdrag som lyfts. Utredningen bedömer att regeringen bör tillsätta en särskild utredare som ska föreslå hur elevhälsans främjande, förebyggande och åtgärdande arbete kan konkretiseras närmare i lagstiftning. Läraryrket tillstyrker förslaget. Ett stort hinder i nuläget är att psykologer tvingas utreda så mycket i stället för att arbeta förebyggande. Läraryrket vill också att regelverket stärks så att formuleringen om krav på "specialpedagogisk kompetens" ändras till ett krav på tillgång till specialpedagog eller speciallärare.

Motivation till närvaro – studie- och yrkesvägledning

Utredningen bedömer att en särskild utredare bör tillsättas med uppdrag att föreslå åtgärder för att öka elevernas tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför framtida studie- och yrkesval kan tillgodoses. Läraryrket bedömning är att det är mer verksamt att utbilda fler studie- och yrkesvägledare för att öka skolhuvudmännens möjligheter att rekrytera dessa eftersom detta är ett bristyrke. Utredningen föreslår att studie- och yrkesvägledaren, eller den person som fullgör dennes uppgifter, ska uppmärksamma elever som är frånvarande då frånvaron riskerar att ha en negativ inverkan på elevens utveckling mot utbildningens mål. Studie- och yrkesvägledaren föreslås informera och vägleda dessa elever inför den fortsatta utbildningen och yrkesinriktningen. Läraryrket konstaterar att studie- och yrkesvägledare ofta ingår som en av yrkesgrupperna i skolornas elevhälsoteam, vilket

12 maj 2017

underlättar samarbete kring elever med skolfrånvaro. Att studie- och yrkesvägledaren och elevhälsans yrkesgrupper uppmärksammar och agerar för att motverka skolfrånvaro är centralt. Läraryrket ser däremot en risk för onödig detaljreglering i skollagen och avvisar därför förslaget om att just studie- och yrkesvägledarna ska uppmärksamma elever med skolfrånvaro.

Samverkan – närvaro med gemensamma krafter

Utredningen bedömer att rektor tillsammans med elevhälsan bör utveckla arbetssätt och en organisation som underlättar lärares möjlighet att få råd och stöd kring bemötande av elever, vilket kan bidra till att förebygga frånvaro och främja närvaro. Läraryrket delar utredningens uppfattning att samarbete mellan lärare och elevhälsans yrkesgrupper är centralt i skolans arbete med att förebygga skolfrånvaro. Detta samarbete är ofta en förutsättning för att skolan ska kunna utveckla inkluderande lärmiljöer.

Utredningen bedömer att personal som möter barn och ungdomar inom skolväsendet, socialtjänst och hälso- och sjukvård bör ha aktuell kunskap om riskfaktorer för problematisk frånvaro för att kunna förebygga frånvaro och främja närvaro. Läraryrket instämmer i detta och vill tillägga att det överlag är viktigt att elevens hela livssituation påverkar hur det går i skolan, men att skolan får sämre möjlighet att agera kompensatorisk om det inte finns ett väl utbyggt samarbete på dessa områden. Det är viktigt att lärarnas arbetsbelastning inte är så hög att det går ut över samarbetet.

När det gäller samverkan så skulle Läraryrket gärna sett ytterligare förslag som på området föräldrasamverkan. En väl fungerande relation lärare och föräldrar underlättar för alla elever, men för elever i en problemsituation kan relationen lärare – förälder vara helt avgörande.

Överlämningar vid övergång inom och mellan skolor

Utredningen föreslår att det ska göras en systematisk överlämning när elever övergår från en skolenhet till en annan inom skolformen eller mellan skolformer. Överlämningen avser relevanta uppgifter som kan behövas för att underlätta elevernas övergångar mellan skolenheter. Detta förslag liknar det som Gymnasieutredningen lade fram i sitt betänkande. Läraryrket ställer sig positivt till förslaget.

Utredningen föreslår att det i läroplanerna för de obligatoriska skolformerna ska anges att läraren vid övergångar mellan skolor särskilt ska uppmärksamma elever vars frånvaro riskerar att ha negativ inverkan på elevens utveckling mot utbildningens mål. Läraryrket instämmer i detta.

Huvudmannens skyldigheter och hemkommunens åtgärder inom ramen för skolpliktsbevakningen

Utredningen föreslår att enskilda huvudmän i likhet med vad som gäller för offentliga huvudmän ska se till att elever i utbildning under deras ledning fullgör sin skolgång. Läraryrket tillstyrker utredningens förslag.

Utredningen föreslår vidare att huvudmannen ska lämna uppgift till hemkommunen om en skolpliktig elev börjar eller slutar vid en skolenhet eller är frånvarande på ett sätt som riskerar att ha negativ inverkan på elevens utveckling mot utbildningens mål om

12 maj 2017

huvudmannen är en annan än hemkommunen. Läraryrket tillstyrker även detta förslag.

Hemkommunens ansvar för samordnande av insatser

Utredningen föreslår att hemkommunen ska samordna insatser med samhällsorgan, organisationer eller andra som berörs i frågor som rör elever med frånvaro som riskerar att ha negativ inverkan på elevens utveckling mot utbildningens mål. Läraryrket delar uppfattningen att samverkan mellan olika aktörer som påverkar barnets hela livssituation är av central betydelse och tillstyrker därför utredningens förslag.

Den systematiska överlämning som föreslogs i gymnasieutredningen och Läraryrket där tillstyrkte är även avgörande för att ge både elev och lärare rätt förutsättningar vid övergången mellan skolor med olika huvudmän. Läraryrket vill dock betona att förslaget innebär en ytterligare arbetsbelastning för lärarna. Förslaget måste, precis som övriga förslag som kräver mer lärarresurser, kombineras med insatser som gör att antalet legitimerade lärare motsvarar behoven.

Läraryrket

Johanna Jaara Åstrand
Ordförande

Per Bävner
Utredare